

Eric John Ernest Hobsbawm (9 Haziran 1917)

İngiliz Marksist tarihçi. İskenderiye’de (Mısır) doğdu, çocukluğu Viyana ve Berlin’de geçti. Üniversite eğitimini Cambridge Üniversitesi’nde tamamladı. İtalya, Amerika, İngiltere ve Güney Amerika’da çeşitli üniversitelerde dersler verdi. 1946-1956 yılları arasında Britanya Komünist Partisi Tarihçiler Grubu üyesiydi. 1991 yılına kadar parti üyeliğini sürdürdü. Hobsbawm’ın belli başlı eserleri şunlardır:

- *The Age of Revolution 1789-1848*, New American Library, 1962 [*Devrim Çağı 1789-1848*, Dost Yayınları, 1998]
- *Industry and Empire: From 1750 to The Present Day*, Penguin, 1969 [*Sanayi ve İmparatorluk*, Dost Yayınları, 1998]
- *Bandits*, Penguin, Books, 1972 [*Sosyal İsyancılar*, Sarmal Yayınları, 1995]
- *Revolutionaries: Contemporary Essays*, Pantheon Books, 1973 [*Devrimciler*, Agora Kitaplığı, 2006]
- *The Age of Capital, 1848-1875*, A Meridian Book, 1979 [*Sermaye Çağı 1848-1875*, Dost Yayınları, 1998]
- *Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality*, Cambridge University Press, 1992 [*1780’den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik Program, Mit, Gerçeklik*, Ayrıntı Yayınları, 1995]
- *The Age of Empire 1875-1914*, Abacus, 1995 [*İmparatorluk Çağı 1875-1914*, Dost Yayınları, 1999]
- *Age of Extremes: The Short Twentieth Century, 1914-1991*, London: Abacus, 1995 [*Aşırılıklar Çağı: Kısa 20. Yüzyıl: 1914-1991*, Sarmal Yayınları, 1996].
- *Uncommon People: Resistance, Rebellion and Jazz*, 1998 [*Sıra Dışı İnsanlar: Direniş, İsyan ve Caz*, Yordam Kitap, 2009]
- *On History*, New Press, 1997 [*Tarih Üzerine*, Bilim ve Sanat Yayınları, 1999]
- *On the Edge of the New Century: Conversation with Antonio Polito*. The New Press, 2000 [*Yeni Yüzyılın Eşiğinde*, Yordam Kitap, 2008]

Eserin orijinal adı:

Intervista sul nuovo secolo
Guis. Laterza & Figli, Roma, 1999

On the Edge of the New Century
The New Press, New York, 2000

YENİ YÜZYILIN EŞİĞİNDE

Eric Hobsbawm

Söyleşi:
Antonio Polito

İngilizceden Çeviren:
İbrahim Yıldız

Yordam Kitap: 35 ♦ **Yeni Yüzyılın Eşliğinde** ♦ Eric Hobsbawm
ISBN-978-9944-122-26-9 • *Çeviri:* İbrahim Yıldız • *Düzeltilme:* Mustafa Çolak
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni:* Gönül Göner
Birinci Basım: Ocak 2007 • *İkinci Basım:* Eylül 2011 • *Yayın Yönetmeni:* Hayri Erdoğan
© Guis. Laterza & Figli, 1999; © Yordam Kitap, 2007

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti.
Çatalçeşme Sokağı No: 19 Kat: 3 Cağaloğlu 34110 İstanbul
T: 0212 528 19 10 F: 0212 528 19 09
W: www.yordamkitap.com E: info@yordamkitap.com

Baskı: Pasifik Ofset
Baha İş Merkezi
Haramidere - İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

tarih-siyaset

YENİ YÜZYILIN
EŞİĞİNDE

İÇİNDEKİLER

Giriş	9
1	
Savaş ve Barış	17
2	
Batı İmparatorluğunun Çöküşü	41
3	
Küresel Köy	73
4	
Solda Sol Adına Ne Kaldı?	109
5	
Homo Globatus	133
6	
12 Ekim 1999	159
Sonuç:	
Geleceğe Yönelik Umutlar	175
Dizin	187

Giriş

Geleceğin nereye gittiği konusunda kendimizi sorgulamak işimiz ve yaşamımızın bir parçası. Hepimiz, mümkün olan her yerde, bu yönde bir çaba gösteriyoruz. Bununla birlikte, geleceği öngörmek zorunlu olarak geçmişin bilgisine dayanmak durumundadır. Gelecekteki olaylar geçmiş olaylarla bir şekilde bağlantı içindedir, işte bu noktada da tarihçiler devreye girer. Tarihçiler, bilgilerini kazanç temin etme yolunda kullanmaz, kâr peşinde koşmazlar. Geçmişin önemli öğelerini gün yüzüne çıkarmaya, eğilimlerle problemleri ortaya koymaya çalışırlar. Dolayısıyla bizlerin, belli çekincelerle de olsa, öngörülerde bulunmamız, ancak bu arada kâhinlerin kötü birer kopyası durumuna düşme tehlikesine karşı uyanık olmamız gerekmektedir. Geleceği, ilkesel olarak ve pratikte, her yönüyle öngöremeyeceğimizi anlamamız gerekmektedir. Yine de, öngörülemez olayların tekil, özgül olaylar olduğuna inanıyorum; tarihçiler açısından asıl problem, bu olayların ne denli önemli olduğu ya da olabileceğini anlamak olsa da. Yapılan çözümlenmeler bazen bu olayların önemli, bazen de önemsiz olduğunu göstermektedir.

Sözgelimi, içinde oturup konuştuğumuz bu evin gelecek hafta baştan aşağı yanıp yanmayacağını bilmek bir sigorta şirketi için önemli değildir. Bütün sigortacıların, işlerini kârlı bir biçimde yürütmeleri için bilmeleri gereken şey, konut yangınlarına ilişkin genel bir olasılıktır. Öte yandan, bu evin sahibi olarak, onun önümüzdeki birkaç gün içerisinde yanıp yanmayacağını bilmek, açıktır ki, benim açımdan çok daha önemlidir. Keza, eğer yirmi genç kadınla yirmi genç erkek yazın birlikte kamp yapıyorlarsa, aralarında ilişkilerin başlaması olasılığı yüksek olacaktır. Bu gençler açısından önemli olan şey kimin kiminle çıkacağını bilmektir. Fakat tarihçi ya da sosyal bilimci açısından tamamen geçersiz bir durumdur bu. Önemli olan, bir olayın gerçekleşme olasılığıdır. Tarihçi, öngörülerde bulunmayı kendine amaç olarak aldığı anda, olaylar ona bazen önemli bazen önemsiz gelir. Bunlar tahmin yürütmeyi kısıtlar.

Dolayısıyla, bizim bu söyleşide yapabileceğimiz şey, günümüzde gördükleri haliyle problemleri tartışmak ve bazı olasılıklar ortaya koymaktır. Bunlar kimileyin oldukça yüksek olasılıklar olarak karşımıza çıkar, kimileyin hiç öngörülemez olaylardan ötürü rahatlıkla bir tarafa atılabilir. Belgrad'daki Çin Büyükelçiliği'nin bombalanması olayını alın mesela; ne bakımdan önemli olduğunu henüz bilmesek de tarihsel olarak bunun önemli bir olay olduğu besbellidir, ancak yine besbelli olan şey, bu olayın hiç de öyle öngörülemez olmadığıdır.

Yirminci yüzyılı 1914'ün sonunda patlak veren Birinci Dünya Savaşı'yla başlayıp 1991'de Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle sona eren "Kısa Yüzyıl" olarak tanımlamanızla biliniyorsunuz. Bu dönemlendirmeniz doğruysa on yıldan beridir yeni bir yüzyılda yaşıyoruz demektir. Bu yeni yüzyılın niteli-

ğini ana çizgileriyle ortaya koymak için yeterince malzemeye sahip miyiz? Bu yeni çağın belirgin özellikleri öteden beri tespit edilebilir nitelikte midir, yoksa hâlâ belirsiz sonuçlarıyla bir geçiş evresinde miyiz?

1991'i Kısa Yüzyıl'ın sonu olarak saptamakla bir tercihte buldum (başlangıç tarihi olarak 1914'ü almak bir bakıma daha kolaydı), fakat kitabımı 1994'te yazarken eldeki biricik seçenek bu değildi. 1991 tarihini uygunluk açısından seçtim. Kesin tarihler her zaman tarihsel, didaktik ya da jurnalistik uygunluk meselesidir. Kosova'daki savaşı alın mesela. Savaşın başlangıç tarihi olarak NATO'nun bombalamaya başladığı geceyi belirlemek elbette mümkün, ne ki Kosova krizinin çok gerilere uzandığını biliyoruz. 1992'de krizin giderek ciddileşeceğini ve Birleşik Devletler'in çıkarlarını etkileyeceğini biliyorduk. Washington Yugoslavya'ya resmi nota verdi ve kendi çıkarlarını kollayacağını daha net göstergesi olarak, Makedonya'ya asker gönderdi. Daha sonra her şey Bosna krizinin gölgesinde kaldı. Fakat, bir kez daha, bu krizin sona ermesiyle birlikte, savaşın başlangıç tarihini Sırp "etnik temizlik" hareketinin başlaması ve Kosova Kurtuluş Ordusu'nun silahlı isyanının patlak verişiyle sabitleyebildik.

Bir başka deyişle, belli bir tarih belirlemek bir gelenektir ve bu, tarihçilerin uğrunda mücadele etmeye hazır oldukları bir şey değildir. Kısa Yüzyıl'ın bitişinin sadece bir tek açık göstergesi vardır: 1973'ten sonra dünya ekonomisinin yeni bir evreye girdiğini biliyoruz. Kondratieff'in uzun dalga kuramına inanacak olursanız, ki ben hâlâ inanıyorum, bu dönem 1990'larda sona ermeye mahkûmdu, fakat bunun kesin olarak hangi tarihte gerçekleştiği o kadar da açık olmayan bir husustu. Doksanların başında Sovyetler Birliği'nin çöküşünün -bu olay ciddi bir krizle, Batılı ülke ekonomilerinin yaşadığı

çöküntüyle çakışmaktaydı– bir çağ dönümünün makul tarihini oluşturduğunu düşündüm. Ne ki, açıkçası, 1997-1998 ekonomik krizi de yüzyılın sonuna işaret eden gelişme olarak görülebilirdi. Bir dönemin sona erdiğini bilmek, ancak, o dönemin bitişinin üzerinden epey bir süre geçtiğinde mümkün olmaktadır.

Örneğin, 1945 ile 1970’lerin ilk yılları arasında dünya ekonomisinin görece küçük dalgalanmalar yaşadığı söylenebilir; fakat 1973’ten bu yana kendimizi yeniden oldukça güçlü sarsıntıların gerçekleştiği bir dönemde bulduk: 1980-1982, 1990-1991 ve 1997-1998 krizleri. Gelecekte de benzer bir trendin bizi beklediğini söyleyebiliriz, bu durum bir çağdan diğerine geçişin tam olarak hangi tarihte gerçekleştiğini belirlemeyi güçleştirmektedir. Sovyetler Birliği’nin çöküşünün çok ciddi ve kalıcı sonuçlar doğurduğu da açık bir biçimde ortaya çıkmıştır. Bu çöküşün çok önemli bir problem yaratacağına inanmış ve bunu yazmıştım, fakat görüyorum ki, ben de bu olayın ağırlığını yeterince değerlendirememişim. *Aşırılıklar Çağı*’nı bugün yeniden yazacak olsam, kapitalist ekonominin yakın gelecekte tüm dünyada ani bir genişleme yaşayacağı yönünde bir tahminde bulunmadan önce daha bir ihtiyatlı olurum. Sovyetler Birliği’nin çöküşünün bir sonucu olarak bu tür bir gelişmenin gerçekleşmesi, kitabımda tahmin ettiğimden daha uzun bir süreye yayılabilir. Tüm bunlar, bizim o “kısa” yirminci yüzyıldan çıkıp çıkmadığımızı bilmemizi epey güçleştirmektedir.

Buna rağmen, önümüzdeki yeni çağın neye benzeyeceği hakkında sanırım bir şeyler biliyoruz, çünkü onun politik ve ekonomik özellikleri epeydir gözler önünde. Pek çok bakımdan zaten yeni yüzyılda yaşamakta olduğumuzu hiç tereddütsüz ileri sürebiliriz. Uluslararası politika ve ideolojiler açısın-

dan bakıldığında, Avrupa'nın doğusundaki komünist rejimlerin çözümlenmesinin tam anlamıyla tarihsel bir kopuş yarattığı ve günümüz dünyasını bu olayların doğurduğu sonuçların güdümlendiği açıkça görülür. Dolayısıyla bu yeni çağ hakkında bir şeyler söylemeyi deneyebiliriz.

Tarihe duyulan bu inanç, geleceği geçmişe dayanarak okuyabilme tutkusu nereden kaynaklanıyor?

Tarihe yönelmeme, öncelikle, Karl Marx'ı okumam neden oldu. Yani, dünyada ne olup bittiğini onsuz anlayamayacağımız bir araçtır tarih ve bu farkındalığı bana Marx kazandırmıştır. Marx'ın, tarihin ancak bir bütün olarak alındığında çözümlenebileceği yolundaki görüşünü benimsiyorum; ve tarihin –yasaları demeyeceğim, çünkü eski tarz bir pozitivizme düşmek olur bu– bir yapısı ve bir örüntüsü vardır, bunlar da insan toplumunun uzun bir zaman dilimi boyunca geçirdiği evrimin hikâyesidir.

Gençliğimde öğretmenlerimizin bu tür bir tarihle ilgilenmediklerini söylemek durumundayım. Fakat ben tarih öğrenimi görmeye başladım, bu disiplinde başarılı olduğumu kanıtladım ve böylelikle ona dört elle sarıldım. Sosyoloji ya da antropoloji de okuyabilirdim, zira bu disiplinler de toplumların geçirdiği evrimle aynı derecede ilintilidirler. Michael Postan'dan çok şey öğrendiğimi düşünüyorum; Doğu Avrupa'dan göç etmiş olan Postan benim Cambridge'deki öğretmenimdi, Kıta Avrupa'sında süregiden tartışmalar hakkında ve Avrupa yazını hakkında bir şeyler bilen tek kişi oydu; Marx, Rus sosyologları ve tarihçileri gibi insanların öğretilerinin farkındaydı. Bir Rus göçmeni olmasından dolayı elbette ki ateşli bir anti-komünistti.

Fakat konusuna hâkimdi. İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen on yılda bizim kuşak, kendi tarihini, tarihçi dostlar ve Büyük Britanya Komünist Partisi üyelerince düzenli olarak verilen seminerlerde öğrendi. Komünist Tarihçiler Grubu diye adlandırılan ve aralarında Christopher Hill, Maurice Dobb, E. P. Thompson, Ortaçağ uzmanı Rodney Hilton ve benim yer aldığımız gruptu bu. Savaştan sonra, çoğu Fransız olmak üzere, diğer ülke tarihçileriyle bir tartışma yaşandı. Annales Okulu'na büyük sempati duyuyordum, fakat onlardan bir noktada ayrı düşünüyordum. Onlar kalıcı yapılar içerisinde asla değişmeyen bir tarihe inanıyorlardı, bense tarihin değiştiğine inanıyordum.

Marx'a olan borcunuzu her fırsatta dile getiriyorsunuz. Marksist yorum son kertede nelerden oluşmaktadır?

Marksist bir yorum, her şeyden önce, tarihin belli bir aşamasının kalıcı olmadığını bilinciyle, insan toplumunun başarılı bir yapı olduğunu, çünkü değişme yeteneğine sahip olduğunu ve dolayısıyla şimdiki zamanın tarihin varış noktası olmadığını öne sürer. İkincisi, kişi, *modus operandi*yi, yani belli bir toplumsal sistemin işleme biçimini ve bu sistemin değişim güçlerini üretmede niçin başarılı ya da başarısız olduğunu inceleyebilir. Örneğin, Çin ekonomisini yüzyılları kapsayan bir zaman diliminde çözümlemek için bu ülkede değişimi neyin engellediğini anlamak zorundasınız; çünkü bu, ekonomik ve teknolojik ilerlemenin pek çok öğesine rağmen, Çin toplumunu istikrarsızlıktan çok istikrara kavuşturan etmen olmuştur. Fakat Batı'da, problem tam da bunun zıddını anlama meselesidir. İşte bu nedenden dolayı benim ilgimi çeken tarih analitik tarihtir; yani, olan biteni

anlatmaktan ziyade çözümlenmeye kalkışan tarih. Bunu demekle, dünyanın niçin belli bir tarzda gelişme gösterdiğini tam olarak anlamak için bu tarihin kullanılabilceğini kasdetmiyorum; fakat o, toplum içerisinde çeşitli öğelerin nasıl bir araya gelip tarihsel bir dinamik yarattığını ya da böyle bir dinamiği oluşturmada niçin başarısız kaldığını bizlere anlatabilen bir tarihtir.